

Міністерство освіти і науки України

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Кафедра політології

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної
роботи
Олександр ГОЛОВКО

_____ 2022 р.

Робоча програма навчальної дисципліни

Постмодерна політика post, hyper, bio, meta, after

(назва навчальної дисципліни)

рівень вищої освіти	<u>бакалаврський</u>
галузь знань	<u>05 Соціальні та поведінкові науки</u> (шифр і назва)
спеціальність	<u>052 Політологія</u> (шифр і назва)
освітня програма	<u>Політичні технології та аналіз політики</u> (шифр і назва)
вид дисципліни	<u>обов'язкова</u> (обов'язкова/за вибором)
факультет	<u>філософський</u>

2022 / 2023 навчальний рік

Програму рекомендовано до затвердження вченою радою філософського факультету

Протокол № 5 від 24 червня 2022 року

РОЗРОБНИКИ ПРОГРАМИ: Работягова Ірина Володимирівна - кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології

Програму схвалено на засіданні кафедри політології

Протокол № 11 від 24 червня 2022 року

Завідувач кафедри

Олександр ФІСУН

Програму погоджено з гарантом освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналіз політики»

Гарант освітньо-професійної програми

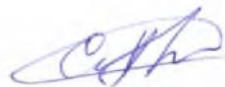

Тетяна КОМАРОВА

Програму погоджено науково-методичною комісією філософського факультету

Протокол № 10 від 15 червня 2022 року

Голова науково-методичної комісії
філософського факультету

Сергій ГОЛІКОВ

ВСТУП

Програма навчальної дисципліни “Постмодерна політика: post, hyper, bio, meta, after” складена відповідно до освітньо-професійної програми підготовки бакалавра 052 – “Політологія”, спеціальністю – 052 “Політологія”.

Предметом вивчення навчальної дисципліни є постмодерна ситуація політики, її деконструкція, а також нові спрямування післямодерної думки.

1. Опис навчальної дисципліни

1.1. Метою викладання навчальної дисципліни є засвоєння здобувачами основних післямодерних підходів, таких як пост-, гіпер-, біо-, мета- та афтермодерн, виявлення їх у сучасних політичних подіях та виступах політичних діячів.

1.2. Основними завданнями вивчення дисципліни є

- розгляд післямодерних спрямувань політичної філософії;
- засвоєння принципів деконструкції, реконструкції, осциляції, інверсії модерну та креолізації;
- набуття навичок деконструювання політичної дійсності та медійних продуктів, виявлення елементів різних післямодерних підходів у реальній політиці;

1.3. Кількість кредитів 5.

1.4. Загальна кількість годин 150.

1.5. Характеристика навчальної дисципліни	
Обов'язкова / за вибором	
Денна форма навчання	Заочна (дистанційна) форма навчання
Рік підготовки	
4-й	4-й
Семестр	
7-й	7-й
Лекції	
30 год.	10 год.
Практичні, семінарські заняття	
30 год.	8 год.
Лабораторні заняття	
Не передбачені	Не передбачені
Самостійна робота	
90 год.	132 год.
Індивідуальні завдання	
Не передбачені	Не передбачені
Вид контролю: екзамен	

1.6. Заплановані результати навчання.

Згідно з вимогами освітньо-професійної програми студенти повинні досягти таких результатів навчання:

- Застосовувати абстрактне мислення, раціональну аргументацію, аналіз та синтез політичних фактів, ідей, понять та категорій.
- Демонструвати навички критичного мислення у професійній діяльності та володіти професійною етикою.

- Демонструвати навички критичного мислення у професійній діяльності та володіти професійною етикою.
- Мати базові знання щодо ключових принципів функціонування та закономірностей розвитку влади та публічної політики, політичних інститутів та процесів, політичної поведінки, політичної культури та ідеології, світової політики та політики окремих країн та регіонів.
- Розуміти базові особливості реалізації влади у різних політичних системах, їх соціально-економічний, історичний та соціокультурний контекст функціонування та взаємодії.

2. Тематичний план навчальної дисципліни

Тема 1. Постмодернізм.

Критика модерну, міждисциплінарність, релятивізм. Підходи: радикальний переворот (Ж. Бодрійяр), трансформація (Е. Лакло, Ш. Муфф), взаємовідношення в історії (Б. Сміт). Розмежування модерних та постмодерних теорій. Наративність модерну, що переростає у метанаративність. Деконструкція, фрагментарність, маргінальність, локальність постмодерну як відповідь на метанаративи модерну. Постмодернізм як спосіб мислення, що передбачає деконструювання складних конструкцій, надання багатьох різноманітних відповідей на однозначне питання. Рух постмодерну та модерні відкати.

Тема 2. Жак Дерріда.

Класичне та нове розуміння структури. Питання щодо центру структури, його наявності, повноважень, створених та відтворюваних ним правил гри. Переосмислення центру структури, формування дискурсу. Техніка бриколажу, запозичення знаків. Роль, сутність, можливість існування “інженера”, художника нової структури, що формує себе, свою мову, синтаксис, лексику. Сутність гри, її обмеження, нескінченна кількість потенційних ігрових стратегій.

Тема 3. Мішель Фуко.

Політична анатомія - взаємопов’язаність форм реалізації влади та тілесного виміру життя людини, страху за цілісність тіла. Традиційні форми дисциплінарної влади: право феодала на життя та на смерть підлеглого, феномен катувань та публічної страти. Принцип виключення та новий принцип включення людини в систему. Держава організації – носії влади керують життям, а не смертю людини. Дресура людини – політична анатомія, відбувається через отримання людиною знань та навичок, що є бажаними для суспільства. Замість традиційної дисциплінарності – біополітика та біовлада, регуляція людської популяції, формування біоісторії та біоекономіки. Політика сексу як спосіб контролювання народжуваності та стремління людей до влади. Біозасади війни: аби перемогти, треба знищити чужий рід. Нові суспільства - об’єктні, в них людина з народження має запланований алгоритм діяльності, розвитку, моделі успішної людини.

Тема 4. Жак Рансьєр.

Феномен довгого ХХ ст., яке принесло секуляризацію політики, десимволізацію монархізму. Нова форма змагання в політиці, коли овим динамічним кандидатам протистоять “модерні” традиційні політики, які обіцяють жахливі події, якщо новатори виграють. Стара ненависть перемагає новаторство, первозданний жах - толерантність. Авторитет старих політиків, їхня перемога означає кінець політичного. Соціалізація ненависті як заздрості до того, що є у іншого, стає ненавистю заради ненависті. ненависть збирає та об’єднує, в ній усі необгрунтовано однаково ненавидять. Рецидиви расизму та ксенофобії означають крах політики, повернення від обговорення несправедливості до первісної ненависті. Потрібно перевинайти політику через відняття питання про нерівності.

Тема 5. Жан Франсуа Ліотар.

Модерн закінчується через наростання недовіри людей до метанаративів, метафізики та універсалізму. Постмодернізм піднімає питання ентропії, розбіжностей, плюралізму, прагматизму мовної гри, невпорядкованості системи, конструювання історії. Антиєрархічність постмодерну, його чутливість до диференціації, потреба в гетерогенності. Постмодернізм не претендує на статус філософії, існує лише “ситуація постмодерну”. Наука модерна, якщо спирається на метанаратив, постмодерна ж наука багатовимірною, примушує учасників терпіти поліваріантність підходів. Політична бюрократія завжди модерна, оскільки постійно намагається помістити усіх в умови єдиної мовної гри. Будь-яке традиційне наукове знання переживає делегітимацію, ключовим підходом стає мультипарадигмальність та соціальна прагматика.

Тема 6. Ален Бадью.

Розведення політичного та політики. Політичне – це фікція-вимисел, яку політика (тобто активна інтерпретуюча думка) пробиває подією. Політичне створює образи, зокрема представництва, демократії, тоталітаризму, але насправді навколо безмістовності, є тільки форма, без змістовного наповнення. Політика стикається з реальністю у режимі розриву, самостійно створює розрив. Деконструкція історії, визнання її фіктивності. Політика - наслідок дій суб'єкта, який зіткнувся з реальністю як перешкодою.

Тема 7. Джорджо Агамбен.

Агамбен як послідовник Фуко, дерріда, Шмітта. Політичні відносини як чергування включення та виключення. Біополітика усюди, а отже свободи та права громадянина - фікція. Держава має право оголошувати надзвичайний стан, придумувати обмеження для пересування, системи безпеки, обмеження прав через загрози тероризму чи будь-які інші загрози для людського тіла. Принцип “голого життя” як такого, що має людина при народженні. Юриспруденція – конструкт, підмінює факт на судження. Профанні речі, такі як побут, сексуальність, комфорт, здоров'я, сакралізуються, стають образами, потрібна десакралізація споживання.

Тема 8. Ролан Барт.

Міф та політика. Міф як невід'ємний елемент сучасності, що проявляється в історії, культурі, політиці, ЗМІ. Він змінює реальність, але при цьому приховує свою сутність, мімікрує під реальність, стає частиною повсякденності. Міф як комунікативна система, “латентний ідеологічний рівень дискурсу”. Міф транслюється через мову у процесі соціалізації. Лінгвістичні конструкції зв'язують людину з владою, сам міф має владну потенцію, яку надає носіям міфологічної свідомості.

Тема 9. Жан Бодрійяр.

Смерть Модерну. Наслідування Марселя Мосса, дослідження економіки дарообміну традиційних суспільств. Симулякр - заміщення оригіналу копією. Суспільство стає симулякром, має навіть трактування, але по суті не існує. Влада не пронизує все суспільство, бо до неї є опір. Сама по собі вона порожня, не містить значень чи справжньої репрезентації народу. Маса самі по собі інертні, мовчазні, здійснюють колективну не-дію. Релігійність мас - лише слідування візуальному образу, вони лише шукають видовище. Все у світі стає вірусним.

Тема 10. Метамодерн.

Трансформація постмодерну у 2000 роки, переосмислення політики після 11.09.2001 р. Метамодерн як коливання між модерном та постмодерном. Осциляція – розгойдування між протилежностями, відсутність однаковості. Політика перестає бути елітарною, вона стає все ближче до мас-культури та медіа. Метамодерн не пропонує концепцій, а скоріше право нам їх виробити самостійно. Меншини стають новою нормою. Мінімалізм, конструктивність. Метамілість – використання “дитячого” для пояснення дорослого контенту. Гіперсаморефлексивність – людина бачить себе автором, актором, режисером свого життя, обирає роль,

незалежно від попередніх стандартів. Перевинайдення щирості – використання гумору для емоційної відповіді.

Тема 11. Шанталь Муфф.

Переосмислення поняття політичного. Провал класичної політології, теорії антагонізму К. Шмітта, деонтологічного лібералізму Дж. Ролза, деліберативної демократії Ю. Хабермаса. Деконструкція лібералізму, зведення демократії до політичної інструментальної реальності. демократія як стан реального суперництва, агону. Держава як потенційна платформа для переведення ворогування сторін у русло обмеженого правилами політичного суперництва. Радикальна демократія.

Тема 12. Ернесто Лакло.

Конструктивістське розуміння дискурсу. Соціальні норми стають значущими лише через лінгвістичну та нелінгвістичну артикуляцію. Відтак, сама ідентичність виявляється конструктом, вона лежить у площині загального дискурсу. Ідея загального суспільного блага переживає відмирання через крайній плюралізм сучасних суспільств, тому ідентичність може бути побудовано лише на основі загальних цінностей, таких як свобода і рівність, якщо вони поділяються в даному суспільстві. На порядку денному радикальної демократії мають стати питання соціальної диференціації, гендеру, раси, усі рухи мають бути включені у суперечку. Це і є сучасний активний, суб'єктивний, конфліктний плюралізм.

Тема 13. П'єр Бурдьє

Різновиди капіталу: культурний, соціальний, економічний, символічний. Символічний капітал як той, що обертається у політичному полі, є непередбачуваним та ґрунтується на авторитеті учасників. Політичне поле - це місце, де в конкурентній боротьбі стикаються різні види політичної продукції, і де звичайна людина є зведеною до стану споживача, що тим більше ризикує бути обдуреною, чим далі вона знаходиться від місця вироблення даної продукції. Мова як інструмент панування та підкорення. Мова дозволяє маніпулювати та здійснювати символічне насилля. “Влада професіоналів” – здатність сказати, що щось можливо зробити та переконати у цьому загал, навіть якщо це насправді неможливо зробити.

Тема 14. Гіпермодерн

Теорія Жилі Ліповецьки просучасність як інверсію модерну. Сучасний світ як поєднання природи та технологій. Світ наповнений атрибутами, вони визначають сутність об'єктів. Аби зрозуміти об'єкт, треба подивитися на його історію, виявити традиційні атрибути, актуалізувати, підняти на поверхню. Смартфон як поєднання технологій з іконками-образами є символ гіпермодернізму.

Тема 15. Альтермодерн

Альтермодерн - альтернативний модерн. Ніколас Бур'їо та дослідження впливу глобалізації на культуру, формування нових глобальних форм мистецтва. Наразі відбувається “переклад” локальних цінностей на “світову мову” для подальшого глобального поширення. Глобальна культура, постколоніалізм. Креолізація культури та політики, гібридизація дійсності. Гетерохронія: історія не є лінійною, вона є результатом переплетення минулого та сучасного.

3. Структура навчальної дисципліни

Назви розділів і тем	Кількість годин												
	денна форма						заочна форма						
	усьо го	у тому числі					усьо го	у тому числі					
		л	п	ла б.	інд .	с. р.		л	п	ла б.	ін д.	с. р.	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	

Тема 1. Постмодерізм	10	2	2			6	10	1	1			8
Тема 2. Жак Дерріда	10	2	2			6	10	1				9
Тема 3. Мішель Фуко	10	2	2			6	10	1				9
Тема 4. Жак Рансьєр	10	2	2			6	10		1			9
Тема 5. Жан Франсуа Ліотар	10	2	2			6	10	1				9
Тема 6. Ален Бадью	10	2	2			6	10		1			9
Тема 7. Джорджо Агамбен	10	2	2			6	10		1			9
Тема 8. Ролан Барт	10	2	2			6	10		1			9
Тема 9. Жан Бодрійяр	10	2	2			6	10	1				9
Тема 10. Метамодарн	10	2	2			6	10	1				9
Тема 11. Шанталь Муфф	10	2	2			6	10		1			9
Тема 12. Ернесто Лакло	10	2	2			6	10	1				9
Тема 13. П'єр Бурдьє	10	2	2			6	10	1				9
Тема 14. Гіпермодерн	10	2	2			6	10	1	1			8
Тема 15. Альтермодерн	10	2	2			6	10	1	1			8
Усього годин	150	30	30			90	150	10	8			132

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Постмодерізм	2	1
2	Жак Дерріда	2	
3	Мішель Фуко	2	
4	Жак Рансьєр	2	1
5	Жан Франсуа Ліотар	2	
6	Ален Бадью	2	1
7	Джорджо Агамбен	2	1
8	Ролан Барт	2	1
9	Жан Бодрійяр	2	
10	Метамодарн	2	
11	Шанталь Муфф	2	1
12	Ернесто Лакло	2	
13	П'єр Бурдьє	2	
14	Гіпермодерн	2	1
15	Альтермодерн	2	1
	Разом	30	8

5. Завдання для самостійної роботи

№ з/п	Вид, зміст самостійної роботи	Кількість годин	
		денна	заочна
1	Розглянути сутність постмодернізму крізь призму промов політиків чи медійних продуктів.	6	8
2	Розглянути техніку бріколажу на прикладі сучасної реклами	6	9

3	Розібрати кейс використання біовлади в умовах сучасної реальної політики.	6	9
4	Дослідити прояви традиційної ненависті, механізмів її висловлення та відтворення у сучасних політичних процесах.	6	9
5	Написати коротке есе-замальовку на одну з актуальних тем у постмодерному стилі.	6	9
6	Деконструювати політичне як фікцію вимисел за допомогою активної інтерпретуючої думки.	6	9
7	Виявити профанні риси у сакралізованому образі сучасного споживання.	6	9
8	Деконструювати популярний політичний міф та сформувати новий.	6	9
9	Розглянути сутність та прояви постмодерного тероризму, виявити механізми терористичного впливу на маси.	6	9
10	Виявити поєднання модерного та постмодерного в сучасних інтерпретаціях політики, розділити їх, виявити причини такого поєднання.	6	9
11	Розглянути сучасні інституції агонізму та антагонізму в різних сучасних країнах.	6	9
12	Виявити лінії зіткнення сучасних дискурсів та ідентичності, які формують дані лінії зіткнення..	6	9
13	Розглянути “владу професіоналів” в рамках сучасних електоральних змагань, порівняти досвіди різних країн, деконструювати виступи депутатів.	6	9
14	Виявити атрибути сучасних політичних курсів, визначити, які з них мають корені в історії, а які є конструктами сьогодення.	6	8
15	“Глобалізувати” одну з сучасних традиційних культур, створити бренд, що міг би бути сприйнятий глобально.	6	8
	Разом	90	132

6. Індивідуальні завдання

Не передбачені

7. Методи навчання

Лекції, читання першоджерел за темою, обговорення, написання есе з актуалізації опрацьованих текстів. Для викладення матеріалів з курсу використовується платформа Google Classroom.

8. Методи контролю

При вивченні дисципліни застосовуються поточний та підсумковий семестровий форми контролю. Також, передбачено обов'язковий контроль засвоєння навчального матеріалу дисципліни, віднесеного на самостійну роботу.

Поточний контроль передбачає обговорення першоджерел на семінарських заняттях, есе з актуалізації першоджерел.

Підсумковий семестровий контроль – обов'язковий семестровий екзамен (за чотирирівневою шкалою оцінювання) у письмовій формі згідно з графіком навчального процесу, який проводиться в університеті відповідно до Положення про систему контролю знань аспірантів.

Сумарна кількість рейтингових балів за вивчення дисципліни за семестр розраховується як сума балів, отриманих за результатами поточного контролю та балів, отриманих за результатами підсумкового семестрового контролю. Максимальна сума балів за семестр складає 100 балів.

УВАГА! У разі використання заборонених джерел на екзамені здобувач на вимогу викладача залишає аудиторію та одержує загальну нульову оцінку (0). У разі настання / подовження дії **обставин непоборної сили** здобувачам вищої освіти денної форми навчання надається можливість скласти **екзамен у дистанційній формі** на платформі Google Classroom.

9. Схема нарахування балів

Поточний контроль та самостійна робота														Ра зом	Іс пит	Сума	
T1	T 2	T 3	T 4	T 5	T 6	T 7	T 8	T 9	T 10	T 11	T 12	T 13	T 14	T 15	60	40	100
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4				

Критерії оцінювання роботи протягом семестру

Загальна максимальна сума балів за роботу в семестрі складає **60** балів.

Кількість балів	Критерії оцінювання
45-60	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважної причини, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, вміння мислити абстрактно і узагальнено, здатність публічно представити матеріал.
31-44	Систематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність пропусків занять без поважних причин, відпрацювання тем практичних занять, пропущених з поважної причини, виконання завдань до кожного практичного заняття, висока активність роботи на практичному занятті, засвоєння всього обсягу матеріалу, повні та обґрунтовані відповіді з несуттєвими помилками при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми теми, здатність публічно представити матеріал
26-30	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених практичних занять, виконання завдань до кожного практичного заняття, активна робота на практичних заняттях, засвоєння основних положень курсу, допущення декількох незначних помилок при виконанні завдань, здатність визначення теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
21-25	Наявність пропущених лекцій та практичних занять, відпрацювання тем пропущених та практичних занять, епізодична відсутність виконання завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу, неповні відповіді при виконанні завдань, складності при визначенні теоретичних питань, на які розраховані завдання, здатність публічно представити матеріал.
16-20	Несистематичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважних причин, наявність декількох невідпрацьованих тем пропущених практичних занять, епізодична відсутність виконаних завдань, участь у роботі на практичних заняттях, засвоєння окремих положень матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення помилок при виконанні завдань, великі складності при визначенні теоретичних питань на які розраховані завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.

11-15	Епізодичне відвідування лекцій та практичних занять, відсутність на заняттях без поважної причини, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. епізодична відсутність виконаних завдань, пасивна робота на практичних заняттях (участь у роботі останніх лише за наявності стимулу з боку викладача), наявність певного уявлення щодо матеріалу тем змістовного розділу, неповні відповіді, допущення значної кількості помилок при виконання завдання, невміння визначити теоретичні питання, на які розраховано завдання, невпевнені навички публічного представлення матеріалу.
6-10	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, наявність невідпрацьованих тем пропущених лекцій та практичних занять. систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдань, нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання.
0-5	Систематичні пропуски лекцій та практичних занять без поважних причин, теми пропущених лекцій та практичних занять не відпрацьовані, систематична відсутність виконаних завдань, пасивність у роботі на практичних заняттях, відсутність знань, неповні, необґрунтовані відповіді, допущення істотних помилок при виконанні завдання. Нездатність визначити теоретичні питання, на які розраховані завдання, невміння публічно представити матеріал.

Критерії оцінювання письмової екзаменаційної роботи

Максимальна сума балів за **письмову роботу** заліку складає **40**.

Кількість балів	Критерії оцінювання
35-40	Здобувач цілком і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує поняттями і термінологією, демонструє глибокі знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
29-34	Здобувач достатньо повно і всебічно розкрив усі питання, вільно оперує термінологією і поняттями, демонструє знання джерел, має власну точку зору стосовно відповідних питань і може аргументовано її доводити.
18-28	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, але спостерігаються деякі упущення при відповіді на питання, обґрунтування неточні. Не підтверджуються достатньо обґрунтованими доказами.
10-17	Здобувач розкрив питання у загальних рисах, розуміє їхню сутність, намагається робити висновки, але при цьому слабо орієнтується в джерелах, припускається грубих помилок, матеріал викладає нелогічно.
0-9	Здобувач не в змозі дати відповідь на поставлені запитання, або відповідь не правильна, не розуміє суть питання. Не ознайомлений з джерелами. Не може зробити висновків.

Відповідно, максимальна кількість набраних балів по вивченню дисципліни складає **100** балів.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності протягом семестру	Оцінка для чотирирівневої шкали оцінювання
90 – 100	відмінно
70-89	добре
50-69	задовільно
1-49	незадовільно

10. Рекомендоване методичне забезпечення Базова література

1. Політологія: Навч. посібн. для вузів /упоряд. та ред. М. І. Сазонов. – Харків: Фоліо, 1998. 735 с.

Допоміжна література

1. Бурдє П. Мова і символічне насилля. URL: <https://commons.com.ua/uk/mova-i-simvolichne-nasilstvo> 4.
2. Дроздовський Д. Постмодернізм помер. Хай живе пост-постмодернізм! URL: <https://web.archive.org/web/20161001195347/http://litakcent.com/2013/05/17/postmodernizm-pomer-haj-zhyvepost-postmodernizm/>
3. Ліотар Ж.-Ф. Ситуація постмодерну. *Філософська і соціальна думка*. 1995. №5-6. С. 15-38.
4. Шинкаренко О. Маніфест метамодернізму. URL: <https://olehshynkarenko.medium.com/маніфестметамодернізму-9886b09b8af>
5. Lasswell H.D. The Theory of Political Propaganda. *The American Political Science Review*, Vol. 21, No. 3 (Aug., 1927). P. 627-631.
6. Menéndez-Conde E. Altermodern? URL: <https://web.archive.org/web/20171201233055/http://artpulsemagazine.com/altermodern>